

NAKLANKEN VAN EEN NEGENDE

door S. H. Waringa

1. Enige nabeschouwingen over het negende internationale accountantscongres, dat in de eerste helft van september 1967 in Parijs werd gehouden, lijken mij wel gerechtvaardigd. Al zijn „la douce France” en haar centrum Parijs grote trekpleisters, er kan moeilijk worden verondersteld dat een paar duizend vakgenoten uit alle delen van de wereld zich alleen daardoor congreswaarts spoedden. De zittingen, waarop de verschillende vakvraagstukken aan de orde werden gesteld, waren zo goed bezocht dat de degelijke instelling van de accountant wel wordt bevestigd.

Ten behoeve van de behandeling van de veertien vakonderwerpen die aan de orde werden gesteld is door het indienen van nationale rapporten veel informatie verzameld over visies en verwachtingen inzake toekomstige ontwikkeling. De congresgangers kregen vóór het congres een boekwerk (1) met internationale rapporten en korte uittreksels uit de nationale rapporten.

Het wil mij voorkomen dat de internationale rapporten over elk der veertien onderwerpen door de bank genomen een redelijk inzicht geven in verwachtingen en visies, zoals die bij de beroepsgenoten in verschillende landen leven. Daarmee wordt dan recht gedaan aan het thema dat als leidraad voor het congres gold: „Les nouveaux horizons de la comptabilité”.

Gezien de zeer beperkte spreektijd en taalbarrières kan natuurlijk niet worden verwacht dat de discussie op de zittingen - een deelnemer kon bovendien maar zittingen over de helft van het aantal onderwerpen meemaken - belangrijke nieuwe gezichtspunten zouden opleveren.

Begrijpelijk is dat in een gesprek over de nieuwe horizons van de administratie (het administreren) aan de computer een grote plaats werd ingeruimd. Slechts in enkele rapporten komt dit nieuwe instrumentarium niet aan de orde. Het kan derhalve zijn nut hebben, in het bijzonder voor hen die niet over het congresboek beschikken of zich er niet doorheen worstelden, eens na te gaan of in de rapporten daarmee samenhangende tendenzen, of de aandacht vragende visies zijn te bespeuren. Bij het doorbladeren van het congresboek op bij lezing aan- of onderstreepte passages bleek, dat een indeling dier passages in drie groepen mogelijk was.

Over elk dezer drie enkele opmerkingen.

2. Het tempo van verwezenlijking van meer geavanceerde systemen, waarover ik te anderer plaatse enige opmerkingen maakte (2), had de aandacht in twee rapporten. Ik citeer in het Frans (de taal van mijn congresboek) de opmerking van *Frielink* te dier zake (3): „Il est évident que bien des années s'écouleront avant que les systèmes de gestion et de décision hautement avancés dont nous venons de parler ne trouvent leur application dans beaucoup d'entreprises de grande dimension.”

Geheel daarmee in overeenstemming is een uittaling van *Diebold* op de E.D.P. Conference van het Engelse Institute van 26 mei 1966, welke uittaling door *Somekh* (4) blijkbaar met instemming wordt geciteerd. (Ik citeer de passage in het Engels, zoals zij voorkomt in *Management Accounting* van juli 1966) (5). „Then we have no methodology for assessing the information requirements in a business

and designing a system. We have a hotch potch of techniques, some very sophisticated, some pedestrian, and no synthesis at all. We are spending billions of dollars on these systems, but utterly lack systems design techniques. We lack basic concepts in the area of methodology and are short of people being brought up and trained in these concepts. I would guess that it would be a decade before we are geared as we should be here. There is nothing being done at all and we are lagging very badly."

Zoals S. J. Lec (6) het nogal typisch uitdrukt met „Zelfs een platvis heeft twee kanten", heeft ook de uitspraak van *Diebold* twee facetten. De ene zijde is de kontrolekant, nl.: het zal nog wel even duren voordat de accountant zich geplaagd ziet tegenover geavanceerde, volledig geïntegreerde, administratieve systemen. Erg geruststellend, gezien de vraagstukken die om en over die controle nog moeten worden opgelost, al verlopen die verwachte tien jaren sneller dan menigeen denkt.

Het andere facet heeft, lijkt mij, bij nadere beschouwing een veel minder geruststellend karakter. Wij willen ons zo graag tooien met het epiteton „deskundige op het gebied der bedrijfseconomie en der administratieve organisatie". Indien we, en het is iets wat we regelmatig zonder voorbehoud doen, het informatiewezen van de huishoudingen onder één of beide deskundigheden rangschikken, kan de opmerking van *Diebold* en de aanhaling daarvan door *Somekh* de confrontatie zijn met een verwijt dat zeer terecht wordt gemaakt. Misschien verdoen we te veel tijd met en- resp. of-poorten, vraagstukken die niet of amper ons vakterrein en vak-kennis raken, terwijl we fundamentele problemen binnen onze deskundigheid laten liggen (7).

Verwijt en uitdaging! Nemen wij de handschoen op, of laten we hem met de tweede, die in paragraaf 3 ter sprake zal komen, voor andere disciplines liggen?

3. De computer schept mogelijkheden op het gebied van het informatiewezen van huishoudingen, mogelijkheden die in potentie al lang aanwezig waren, echter door de computer gemakkelijker tot realisatie kunnen worden gebracht, doordat voor een aantal procedures de computer het min of meer uitvoerige rekenwerk kan overnemen. In een eerder aangehaald artikel (2) heb ik de onderscheiding gemaakt tussen een klassieke en moderne benadering van de administratie en er op gewezen dat opleiding en opleidingsmateriaal in Nederland niet de doorbraak naar de zijde der modernisten vertonen.

Ondanks het feit dat de in Nederland veelal - zij het met enige variatie - gehanteerde begripsbepaling van administratie zoals die in 1958 door het N.I.v.A. als toelichting op het studieprogramma A.O. werd gepubliceerd, voldoende ruimte schiep, zijn de horizons van de administratie praktisch niet verlegd. Dat wil zeggen dat zowel de theoretische als de praktische benadering van de administratie, ondanks nieuwe naamgeving en begripsbepaling, nog veelal uitgaat van de prioriteit der verantwoordingsfunctie. Die retrospectieve benaderingswijze heeft - trouwens alleen maar ogenschijnlijk - het voordeel van de exacte maatstaven. Historische invloeden en de vooropleiding van het overgrote deel der in en om de administratie werkzame funktionarissen hebben gemaakt en maken nog dat in die kring m.i. te weinig aandacht wordt gegeven aan de informatieververschaffende technieken die met waarschijnlijkheden werken. De computer, als technisch hulpmiddel bij de toepassing van deze technieken, heeft de aandacht op die mogelijkheden gericht. Wil worden waargemaakt dat de vertaling van administratie is „het informatie-

wezen in het bedrijf", zowel prospectief als retrospectief, dan zullen de administratieve functionarissen die technieken niet mogen verwaarlozen. Over eventuele konsekwenties daarvan kom ik nog nader te schrijven. Eerst enkele citaten, die om eerder gegeven motief in het Frans luiden.

Wisner schrijft (8): „C'est essentiellement en ce qui concerne cette seconde catégorie que la substitution des méthodes mathématiques aux appréciations subjectives est en train de se faire", en: „Tout en conservant son originalité, la méthode de pensée comptable tendra vers l'adoption de la notion statistique de vérité."

In het rapport van Australische schrijvers staat (9): „Le remède à ces principaux handicaps sera trouvé dans:

- 1 L'utilisation des calculateurs;
- 2 Une approche mathématique des problèmes de gestion et une complète formulation mathématique de la prévision dans l'entreprise."

Met een aanhaling uit het rapport van *De Rivoyre* (10) moge ik deze citering besluiten. Hij zegt: „Sans doute reste-t-il à amener les esprits à accepter de nouveaux modèles comptables et surtout des concepts assez éloignés de ceux auxquels nous demeurons encore soumis."

4. Men kan zich uiteraard afvragen of het accent, dat in de aangehaalde rapporten op de mathematische technieken werd gelegd, niet wat overtrokken is, dan wel dat ik, door de rapporten met een zekere vooringenomenheid tegemoet te treden, op dit punt te veel nadruk leg. Het wil mij voorkomen van niet, omdat ook in andere publikaties het vraagstuk de aandacht heeft getrokken. Blijkbaar begint in de administratieve wereld enige belangstelling voor die kennisgebieden te ontstaan, die wegens hun mathematische inslag wat erg veel buiten de gezichtskring werden gehouden. Ter ondersteuning van mijn stelling dat noch op het congres, noch door mij een onvoldoende gemotiveerd accent werd geplaatst, verwijs ik naar het artikel van *R. Ian Tricker* (11) en de boekbespreking van de hand van *M. H. Peston* (12).

5. De citaten uit het congresboek in paragraaf 3 inzake de noodzaak om in administratieve kringen meer aandacht te besteden aan bepaalde mathematische technieken, welke citaten werden versterkt door een verwijzing naar andere publikaties, mogen te denken geven. Het wil mij voorkomen dat, indien de aangehaalde uitspraken naar waarde worden geschat, daaruit verstrekkende konsekwenties voortvloeien. Spekutaties over de vraag of we zonder computers ook met een dergelijk probleem zouden zijn geconfronteerd lijken wat overbodig - het antwoord is beslist wel ja - omdat het eenvoudig onvoorstelbaar is dat de computer niet in deze tijd zou zijn gekomen; dat instrument lag in de lijn der ontwikkeling, het was nodig. Zo ligt het ook in de lijn van de ontwikkeling dat de administratieve topfunctionarissen hun kennis van wiskundige technieken moeten uitbreiden. Dat wil uiteraard niet zeggen dat zij alle technieken tot in detail moeten beheersen, evenmin als van hen wordt geëist dat zij computerprogramma's kunnen schrijven. Nodig is begrip voor wiskundige concepties en inzicht in de betekenis der verschillende technieken.

Het is wellicht van bijzondere betekenis dat in een Franstalig congresboek het onderscheid auditor-accountant niet kan voorkomen en het woord „comptable" meer wordt gebruikt dan „expert-comptable". Er wordt niet gesproken over de

nieuwe horizons van het accountantsberoep, maar van de administratie. In eerste aanleg richt, zo zou de konklusie kunnen zijn, de opwekking in het congresboek zich tot de administrateur, een konklusie die ook door de Engelstalige uitgave wordt bevestigd.

Alvorens verder commentaar te geven, volgen eerst drie citaten.

H. W. Bevis (13) haalt uit de nationale rapporten aan: „Le lent développement de la comptabilité quantitative et l'indifférence persistante envers elle dans nombre de milieux comptables, ne peuvent qu'assombrir son avenir . . .”.

En A. de Rivoyre in zijn eerder geciteerde bijdrage voor het congres (10) zegt: „Sinon d'autres qui ont déjà cette rigueur et cette logique assimileront les principes comptables, considérés par eux comme un sousproduit d'une formation statistique ou de gestion plus générale, ne laissant aux professionnels de la comptabilité que le soin de quelques ajustements fiscaux et juridiques.”

Waarbij de deur wordt dichtgedaan door F. S. Somekh (14) die stelt: „En se penchant sur l'évolution actuelle aux Etats-Unis, on peut prédire que le comptable n'aura plus que très rarement un rôle à jouer dans le „management information system”.”

Voor hen die geen vreemdelingen zijn in de computerwereld klinkt dat alles niet zo verrassend, omdat zij zo voor en na meer of minder subtile wijzigingen in de computertoepassingen en in de administratieve - in klassieke zin te verstaan - inspraak waarnemen. Het is niet alleen een uitdaging c.q. een dreiging voor de administrateur, maar ook voor de accountant. Laten we de opmerking van De Rivoyre over „le soin de quelques ajustements fiscaux et juridiques” maar vergeten, want er is een belangrijker functie, die van de certificering van de jaarrekening in zijn artikel buiten beschouwing gebleven. Het behoeft toch eigenlijk geen betoog dat de accountant niet buiten de kennis van bedoelde mathematische technieken kan blijven, wil hij zijn controlerende functie ook in de toekomst adequaat vervullen. Hij zal immers op niet te lange termijn gekonfronteerd worden met de toepassing van moderne informatieverzorging, zowel wat mathematische procedures als automatische data-verwerking betreft. De combinatie van beide maakt een misschien nog schuchter begin bij de budgettering (15).

Wellicht is de uitlating van de redactie van „The Accountant” provocerend genoeg om de geesten wakker te schudden. Zij schrijft (16): „By and large, the papers discussed techniques, such as operational research, computers, systems analysis and critical path method all of which have originated from outside the profession itself. Does this mean that the profession has a core which is immutable and incapable of transformation? Or is it an indication that accountants are not taking the initiative and are content merely to adopt themselves to the lead set by others?”

Aan deze opmerking uit „The Accountant” heb ik niets toe te voegen. Zij stelt duidelijk dat de reis moet worden ondernomen naar nieuwe horizons.

LITERATUURLIJST

- 1 Congresboek 9e Internationale Accountantscongres, onder de titel:
„Les nouveaux horizons de la comptabilité”.
(Parijs 1967).
- 2 S. H. Waringa: „Een lichte deining”.
(Informatie juli/augustus 1967).
- 3 A. B. Frielink: „L’adoption de l’expertise comptable à des nouvelles techniques”.
(Pagina 318 van het onder 1 aangehaalde congresboek).
- 4 F. S. Somekh: „Limites actuelles et perspectives des moyens techniques accessibles aux comptables”.
(Pagina 301 van het congresboek).
- 5 J. Diebold: „New developments in management information systems”.
(Management Accounting, juli 1966, pagina 295 e.v.).
- 6 S. J. Lec: „Ongekamde Gedachten”.
(Amsterdam 1965).
- 7 Zie daarvoor ook:
S. H. Waringa: Boekbespreking van W. S. Boutell
„Auditing with the computer”.
(Informatie, december 1966).
- 8 J. Wisner: „Rapport Général”.
(Congresboek, pagina 27 en 30).
- 9 Rapport van Australië inzake:
„La comptabilité budgétaire et son avenir”.
(Congresboek, pagina 127).
- 10 A. de Rivoyre: „Les modifications actuelles et futures apportées à la pratique et aux concepts comptables par l’introduction des techniques nouvelles”.
(Congresboek, pagina 366).
- 11 R. Ian Tricker: „Systems study and the accountant”.
(The Accountant, 5 november 1966).
Gedeeltelijk gepubliceerd in „Uit het Buitenland” van 31 mei 1967. Uitgave N.I.v.A.
- 12 M. H. Peston inzake R. Stone: „Mathematics in the social science and other essays”.
(Journal U.E.C. no. 1/1967, pagina 59/60).
- 13 H. W. Bevis: „L’évaluation et la communication des renseignements financiers et autres données économiques”.
(Congresboek, pagina 141).
- 14 F. S. Somekh: „Limites actuelles et perspectives des moyens techniques accessibles aux comptables”.
(Congresboek, pagina 300).
- 15 R. Mattessich: „Simulation of the Firm through a budget computer program”.
(Homewood Ill. 1964).
- 16 Redactie: „Après le congrès”.
(The Accountant, 23 september 1967, pagina 373).